

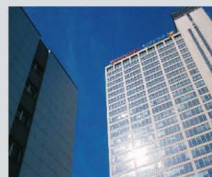
Maciej Bernasiewicz

Yuppie oraz squatter

Globalne style życia
w lokalnych środowiskach wychowawczych

Maciej Bernasiewicz – doktor, adiunkt w Katedrze Pedagogiki Społecznej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Swoje zainteresowania naukowe koncentruje wokół problematyki współczesnych procesów indywidualizacji oraz globalizacji, nowoczesnych stylów życia i kultury młodzieżowej, teorii interakcjonizmu symbolicznego, a także problematyki tożsamości dzieci niedostosowanych społecznie (zwłaszcza dzieci ulicy), metodyki pracy resocjalizacyjnej (szczególnie pedagogiki podwórkowej oraz metodyki pracy z rodziną wieloprotblemową). Autor książek: *Interakcjonizm symboliczny w teorii i praktyce resocjalizacyjnej* (Kraków 2011), *Młodość i popkultura* (Katowice 2009), oraz artykułów z pogranicza pedagogiki społecznej, pedagogiki resocjalizacyjnej i socjologii kultury; współredaktor książki: *Kultura popularna w społeczeństwie współczesnym. Teoria i rzeczywistość* (Kraków 2010).

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego – Katowice 2013

Yuppie oraz squatter

Globalne style życia
w lokalnych środowiskach wychowawczych

NR 3055

Maciej Bernasiewicz

Yuppie oraz squatter

Globalne style życia
w lokalnych środowiskach wychowawczych

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2013

Redaktor serii: Pedagogika
Katarzyna Krasoń

Recenzent
Andrzej Radziewicz-Winnicki

Redaktor Magdalena Starzyk

Projekt okładki Magdalena Starzyk

Redaktor techniczny Barbara Arenhövel

Korektor Marzena Marczyk

Łamanie Edward Wilk

Copyright © 2013 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-2183-7 (wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-194-2 (wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 12,5. Ark. wyd. 10,0.
Papier Ecco Book 70 g, vol. 2.0, białość 75%
Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Spis treści

Wprowadzenie	7
Rozdział 1	
Yuppie jako idealny konsument epoki neoliberalnej	
Charakterystyka stylu życia	21
Milkie, bobo, yette, pokolenie X, czyli kategorie społeczne postyuppie	32
Istota kryzysu neoliberalnych wzorców życia	43
Rozdział 2	
Squatterzy jako kontestatorzy epoki neoliberalnej	
Charakterystyka stylu życia	53
Spółeczno-gospodarcze tło buntu alterglobalistów	67
Rozdział 3	
Wybór stylu życia w kontekście środowiska wychowawczego	
Różnorodność środowisk życia	87
Styczności bezpośrednie jako obszar transmisji znaczeń	92
Rozdział 4	
Metodologiczne podstawy badań własnych	
Założenia metateoretyczne	101
Problematyka badawcza	106

Rozdział 5
**Wybrane elementy stylu życia osób
z badanych kategorii społecznych**

Praca jako wartość życiowa	117
Czas wolny	130
System wartości	139

Rozdział 6
Środowisko wychowawcze badanych osób

Styl wychowania w rodzinie pochodzenia	151
Znaczący inny (<i>significant other</i>) w świecie osób z badanych kategorii społecznych	164
Zakończenie	177
Bibliografia	189
Summary	197
Zusammenfassung	199

Wprowadzenie

Powszechnie odczuwany dziś na świecie kryzys ekonomiczny (recesja i zagrożenie bankructwem wielu państw Unii Europejskiej; obszary nędzy w państwach Czwartego Świata) i społeczny (protesty „oburzonych”, ruch antyglobalistyczny, rosnące dysproporcje ekonomiczne) uświadamiają nam bardziej niż kiedykolwiek, iż postęp technologiczny nie gwarantuje równości społecznej, dostępu do osiągnięć cywilizacyjnych oraz włączania coraz to większych rzesz ludzi w konsumpcję dóbr i zasobów przez ten rozwój generowanych. Coraz bardziej oczywisty staje się niedorozwój moralny świata, który w pogoni za zyskiem nie zastanawia się nad konsekwencjami niepoahamowanego pomnażania kapitału. Słusznie zauważa Witold Orłowski, iż bankowcy stali się kozłem ofiarnym obecnego kryzysu, choć kolejka winnych jest znacznie dłuższa – od polityków począwszy, a skończywszy na zwykłych obywatelach, klientach owych banków, o których Orłowski pisze, iż to właśnie owi klienci żądali najwyższych dochodów ze swoich oszczędności, nie zadając sobie pytania, czy owe zyski nie powstają jako skutek nadmiernej kumulacji ryzyka, bez wahania zmieniając bank na taki, który zaoferuje lepsze warunki¹.

Powszechnemu utyskiwaniu na kondycję współczesnego świata nie towarzyszy masowe działanie na rzecz zmiany do-

tychczasowego *status quo*. Jeśli chodzi o subkultury młodzieżowe, ruchy ekologiczne, religijne, anty- i alterglobalistów (kategoria *social movements*), to obserwujemy nawet kryzys partycypacji². Jak zauważa Piotr Gliński, tylko od 0,2% do 0,3% Polaków deklaruje przynależność do ruchów społecznych oraz uczestnictwo w kampaniach adresowanych do dużych grup obywateli. Także zaangażowanie Polaków w organizacje obywatelskie (*civic organization*) było w roku 2002 na najniższym poziomie wśród 21 narodów badanych przez European Social Survey; wyniosło 12,4%³. Nadal zatem drzeźnią w polskim społeczeństwie nieodkryte i nieuruchomione „siły społeczne” (siły ludzkie), których metod aktywizacji poszukują pedagodzy społeczni, czyniący z tego celu główny przedmiot swojej działalności badawczej. Pedagog społeczny nie może być dzisiaj jedynie lokalnym społecznikiem, lecz winien być także kosmopolitą. Zmieniły się bowiem środowiska wychowawcze, ciągle rozrasta się obszar oddziaływań mediosfery, a wzory osobowe oraz paradygmaty partycypacji społecznej mają dziś coraz bardziej globalny, transgraniczny charakter. O konieczność reinterpretacji pojęcia środowiska wychowawczego upominali się już blisko dwie dekady temu Anna Przecławska oraz Wiesław Theiss w słowach: „Konieczność modyfikacji (poszerzenia) tego pojęcia wynika: ze zmian, które zaszły w ostatnich latach i zachodzą aktualnie w świecie w skali globalnej; z procesów i problemów charakterystycznych dla sytuacji świata u schyłku XX wieku [...] i zaistnienia zjawisk społecznych charakterystycznych dla kapitalizmu”⁴.

² Szeroki opis przyczyn występowania w Polsce tak niskiego kapitału społecznego – od tych historycznych po współczesną jego erozję – omawia Krystyna Marzec-Holka w tekście *Kapitał społeczny jako predyktor konstruowania rzeczywistości w środowisku lokalnym*. W: *Kapitał społeczny a nierówności – kumulacja i redystrybucja*. Red. K. Marzec-Holka, przy współpracy H. Guzy-Steinke. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2009, s. 93–109.

³ P. Gliński: *Twenty Years of Civil Society in Poland?* „Polish Sociological Review” 2011, no. 3, s. 274, 277.

⁴ A. Przecławska: *Wstęp*. W: *Pedagogika społeczna. Kregi poszukiwań*. Red. A. Przecławska. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1996, s. 16. Walter Hornstein dodaje w tym kontekście, iż środowi-

Dziś bardziej niż wówczas widać, iż w procesie przekształcania środowisk wychowawczych wykorzystywać winno się najnowocześniejsze narzędzia (rola Internetu: blogów, portali społecznościowych, platform wymiany usług/produktów bez pośrednictwa pieniądza, itd.), a działania opierać na aktualnej diagnozie świata, którego globalizacja bynajmniej się nie zakończyła, lecz ciągle postępuje (stale rośnie współzależność gospodarki, kultury, edukacji, polityki). Styl życia yuppie oraz squatterów to jedynie przykłady spośród wielu rozprzestrzeniających się praktyk społecznych, w wyniku których młodzi ludzie pod każdą szerokością geograficzną stają się aktywnymi podmiotami w swoich lokalnych społecznościach. Czynią to jednak, czego dowodzę, w imię odrębnych teleologii i wartości, które obiektywizują się w stylu życia tych osób.

Wybór stylu życia zorientowanego bardziej na „mieć” niż na „być” wydaje się mieć dalekosiężne implikacje społeczno-ekonomiczne. Już w encyklice z 1987 roku Jan Paweł II wyraźnie artykułował, iż rozwój świata – pomimo oszałamiającego postępu cywilizacyjnego – jest dalece niewystarczający. Do ekonomicznych i społecznych wskaźników niedorozwoju doszły inne, „równie negatywne, co więcej, bardziej jeszcze niepokojące, poczynając od dziedziny kulturowej. Są to *analfabetyzm* [...], *niezdolność do uczestnictwa w budowaniu własnego narodu, różne formy wyzysku* czy ucisku ekonomicznego, społecznego, politycznego, a także religijnego osoby ludzkiej i jej praw, wszelkiego rodzaju dyskryminacje”⁵, za które winić należy ludzki egoizm i złudną wiarę w powodzenie

ska wychowania stało się dzisiaj przestrzenią otwartą: „[...] procesy globalizacji, które współcześnie przeżywamy i które w przyszłości będą na pewno odczuwalne, stawiają nas wobec radykalnie nowej sytuacji kwestionowania teoremu jedynej właściwej przestrzeni wychowania. Niezależnie od tego, że wychowanie tylko w utopii odbywa się w jednym miejscu, nowoczesne media informacyjne i komunikacyjne każde wyobrażenie o zamknięciu uczyniły absurdalnymi. Obszar i czas jako warunki wychowania należy w obszarze globalizacji na nowo zinterpretować”. W. H o r n s t e i n: *Wychowanie i edukacja w epoce globalizacji*. „Pedagogika Społeczna” 2005, nr 1, s. 20.

⁵ J a n P a w e ł II: *Sollicitudo rei socialis*. W: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*. Kraków: Dom Wydawniczy „Rafael”, s. 285.

oparte na postępie technicznym (czyż nie z tego powodu także postrzega się dziś nauki społeczne i humanistyczne jako mniej wartościowe od przyrodniczych?). Erich Fromm zwrócił uwagę na jeszcze jeden aspekt zachodniego kapitalizmu, w którym to, co sprzyja ekonomicznemu funkcjonowaniu systemu, okazuje się szkodliwe dla zdrowia psychicznego jednostki⁶. Do tych elementów systemowych zaliczyć moglibyśmy; rywalizację, ograniczanie czasu dla rodziny na rzecz pracy zawodowej, nastawienie na osiągnięcia i sukces ekonomiczno-prestiżowy. Rodzi się pytanie: czy współczesny człowiek nie poświęca życiu zawodowemu nadto wiele czasu, uznając awans społeczny, prestiż wyuczonego zawodu, karierę, uzyskiwany dochód za wartość wyższą niż celebrowanie i afirmacja najbliższej i dostępnej rzeczywistości, spędzanie większej ilości czasu z rodziną i dziećmi oraz rozwój tych kierunków życia, które zgodne są z autentycznymi zainteresowaniami?

Mimo takich wątpliwości coraz częściej głosi się dziś przekonanie, iż „warte jest więcej to wszystko, co ludzie czynią dla wprowadzenia większej sprawiedliwości, szerszego braterstwa, bardziej ludzkiego uporządkowania dziedziny powiązań społecznych, aniżeli postęp techniczny. Albowiem postęp ten może tylko dostarczać niejako materii do udoskonalenia człowieka, ale sam przez się tego udoskonalenia nie urzeczywistnia”⁷. Jednym z ciekawych aspektów analizowanego kryzysu są sprzeczności zwrotne zachodzące pomiędzy stylem życia pojedynczych jednostek, całych zbiorowości społecznych, nawet narodów a kondycją ekonomiczną społeczeństw, których członkami są owe jednostki i grupy. Fascynująca jest analiza związków pomiędzy umiejscowieniem jednostek w przestrzeni (rodzinnej, lokalnej i globalnej) a wybieranym przez te jednostki stylem życia. Warto odnieść opisywany kryzys gospo-

⁶ E. F r o m m: *Patologia normalności. Przyczynek do nauki o człowieku*. Tłum. S. B a r a n o w s k i, R. P a l u s i ń s k i. Kraków: Wydawnictwo Etiuda, 2011, s. 6.

⁷ Sobór Watykański II, Konst. Duszp. o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* – cyt. za: J a n P a w e ł II: *Laborem exercens*. W: *Encykliki Ojca Świętego...*, s. 130.

darki światowej do stylu życia, który z jednej strony zdaje się refleksem neoliberalnych wartości (myślę tutaj o stylu życia osób zaliczanych do kategorii społecznej, jaką jest yuppie – protagoniści wartości materialistycznych), innym razem zaś stanowi próbę przezwyciężenia owego kryzysu (ruch społeczny alterglobalistów, w tym squatting – protagoniści wartości postmaterialistycznych).

Styl życia to pojęcie nieustannie przywoływane przy okazji analiz funkcjonowania klas, warstw, grup i kategorii społecznych, a także ruchów społecznych, grup zawodowych oraz wspólnot religijnych – wszelkich zbiorowości dających się wyodrębnić ze względu na jakieś kryterium. Również styl życia sam w sobie stanowić może kryterium odróżniające podzbiór jednostek od szerszej zbiorowości. Styl życia pierwszych chrześcijan odróżniał ich od innych zbiorowości starożytnego świata, którego wartości w zbiorczy sposób chrześcijanin nazywał pogaństwem. W pochodzącym z II wieku po Chrystusie *Liście do Diogeneta* opisane zostało życie wyznawców Jezusa:

Chrześcijanie nie różnią się od reszty ludzi ani odrębnym terytorium, ani językiem, ani zwyczajami. Nie zamieszkują żadnych odrębnych miast, nie używają żadnego specjalnego języka, ich rodzaj życia jest zupełnie normalny... W ubraniu, pożywieniu i w innych sprawach stosują się do miejscowych zwyczajów, a jednak **styl życia**, do którego zmierzają, jest wspaniały i, według powszechnej opinii, niewiarogodny. Każdy z nich ma jakąś ojczyznę ziemską, ale czuje się w niej, jakby był obcokrajowcem; nie uchylają się od żadnych powinności dobrego obywatela i biorą na siebie wszystkie ciężary publiczne, ale robią to, jakby byli przelotnymi gośćmi... Tak jak wszyscy inni żenią się i za mąż wychodzą, i mają dzieci, ale szanują poczęte i narodzone życie... Mają wspólny stół, ale nie wspólne łoże. Żyją w ciele, ale nie według ciała. Ich życie upływa na ziemi, ale czują się obywatelami nieba. Są posłuszni ustanowionym prawom, ale ich sposób życia wskazuje, że są ponad wszelkim prawem. Kochają wszystkich, a wszyscy ich prześladują, posyła się ich na śmierć, a oni w tym znajdują życie. Są ubogimi, a wzbogacają wielu... Są pogardzani, a oni we wzgardzie znajdują chwałę... Obrzuca się ich obelgami, a oni błogo-

sławia; traktuje się ich z lekceważeniem, a oni odwzajemniają się okazywaniem szacunku; gdy im się wymierza karę, cieszą się, jakby im ktoś dawał życie⁸.

W tym krótkim opisie zawiera się katalog elementów składających się na opis stylu życia. Od codziennych zwyczajów⁹ (ubioru, żywienia, pracy) i manifestowanej przynależności grupowej (narodowej, zawodowej, religijnej), przez zinternalizowane wartości, normy oraz odczucie świata, aż po relacje z innymi ludźmi, strukturę rodziny i stosunek do dzieci.

Analizowane w pracy style życia (yuppie oraz squatter) to przykłady radykalnie różnych sposobów organizowania biografii, dokonywania innych wyborów życiowych (*homo elicens*), realizacji odmiennej strategii życia. Wiodące w tej pracy pojęcie stylu życia odsyła nas do zespołu codziennych zachowań specyficznych dla danej zbiorowości lub jednostki, do charakterystycznego sposobu bycia odróżniającego daną zbiorowość lub jednostkę od innych¹⁰. Oba style życia – yuppie i squatter – przynależą do odmiennych porządków normatywnych. Yuppie to styl życia neomaterialistycznego zewnątrzste-

⁸ *List do Diogeneta* – cyt. za: A. Cholewiński TJ: *Chrześcijaństwo ponownie odkrywane*. Warszawa: Oficyna Przeglądu Powszechnego, 1993, s. 160–161, podkr. – M.B.

⁹ Kategoria codzienności jest wręcz definicyjną cechą stylu życia, na który składają się właśnie „codzienne” zachowania, rzeczy „codziennego” użytku oraz wartości, normy, znaczenia regulujące codzienne funkcjonowanie w różnych obszarach rzeczywistości (rodziny, pracy, wypoczynku). Styl życia to zbiór elementów życia codziennego: praca, jej charakter i czas jej wykonywania, konsumpcja dóbr i usług, ubiór, odżywianie, dom, życie rodzinne, obyczajowość rodzinna, zajęcia domowe, higiena i zdrowie, wypoczynek, uczestnictwo w kulturze, kształcenie się, udział w życiu publicznym, kontakty towarzyskie, rodzinne interakcje, język (slang), sytuacje konfliktowe. Zob. A. Siciński: *Wstęp. Założenia ogólne badań empirycznych stylu życia*. W: *Problemy teoretyczne i metodologiczne badań stylu życia*. Red. A. Siciński. Warszawa: IFiS PAN, 1980, s. 9–10; E. Tarkowska: *Perspektywa interdyscyplinarna w badaniach stylów życia*. W: *Socjologia i Siciński. Style życia, społeczeństwo obywatelskie, studia nad przyszłością*. Red. P. Gliński, A. Kościński. Warszawa: IFiS PAN, 2009, s. 146.

¹⁰ Zob. *Style życia w miastach polskich (u progu kryzysu)*. Red. A. Siciński. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich–Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1988, s. 11.

rownych ludzi sukcesu (*achievers*), styl „mniejszościowy”, zorientowany na pracę zawodową, rekreację, a w polskiej wersji tego stylu życia, czego dowodzę w prezentowanym opracowaniu, także na rodzinę; styl mieszczański, innowacyjny. Styl squatterów natomiast przyporządkować można do stylu życia postmaterialistycznego, życia wewnątrzsterownych społeczników (*societally conscious*), stylu „alternatywnego”, zorientowanego na kontakty społeczne, kulturę i wiedzę, na uczestnictwo bogate, wszechstronne i kreatywne; styl inteligencki oparty na buncie¹¹.

W tytule niniejszej pracy znalazły się również terminy globalnego i lokalnego środowiska wychowawczego. Przez globalne środowisko wychowawcze rozumiem obszar homogenizujących, transgranicznych wpływów socjalizacyjnych (zwłaszcza w postaci amerykańskiej wszelkich regionalnych kultur świata) przenikających i kształtujących lokalne środowiska wychowawcze lub bezpośrednio działania pojedynczego aktora społecznego, czego następstwem jest powstanie globalnego środowiska wychowawczego (kolażu, splotu lokalnych i globalnych wzorów kultury). Globalność może przybrać formę afirmacji tego, co globalne. „Wspólnota lokalna dąży w tym wypadku do włączenia się w logikę procesu globalizacji” lub przyjmuje postać sprzeciwu, kontestacji, gdy społeczność i jej członkowie „stają w obronie swego zakorzenienia, zadomowienia, obawiają się wyobcowania”¹². Styl życia kategorii społecznej yuppie jest przykładem na globalność, w której przeważają procesy bezkrytycznej afirmacji procesów globalizacji we własnej, lokalnej przestrzeni życia (afirmacja globalizacji i jej wzorów, zwłaszcza osobowych), squatterzy zaś swoim stylem życia kontestują to, co globalne, w imię au-

¹¹ Zaprezentowane nazwy stylów życia pochodzą z różnych klasyfikacji i typologii przedstawionych przez Andrzeja Sicińskiego w formie syntezy polskich i międzynarodowych badań prowadzonych nad stylami życia. Ich przyporządkowanie do kategorii społecznej yuppie oraz squatter jest natomiast zabiegiem autorskim. Zob. A. Siciński: *Część II: Typy stylu życia ludności miejskiej*. W: *Style życia w miastach...*, s. 40–50.

¹² M. Winiarski: *Środowisko życia w perspektywie lokalnej i globalnej*. „Pedagogika Społeczna” 2006, nr 4, s. 161.

tonomii i samostanowienia jednostki i społeczności lokalnej. Bunt i opór squatterów wykorzystuje jednak również wzory osobowe i praktyki społeczne będące wynikiem uniwersalizacji świata (akcje społeczne tego ruchu przybierają podobne formy w wielu miejscach świata, np. akcja zajmowania pustostanów i tworzenia tam komun życia artystycznego, działających – przynajmniej deklaratywnie – poza globalnym mainstreamem). W tym drugim przypadku to, co lokalne, staje się nadrzędne wobec tego, co jest wynikiem działania bezosobowych sił neoliberalnej gospodarki świata.

Zdaniem Tadeusza Pilcha, środowisko lokalne to „cały system instytucji służących organizacji życia zbiorowego, takich jak Kościół, szkoła, instytucje usługowe, urzędnictwo socjalne lub rekreacyjne oraz mechanizmy regulujące zachowania jednostkowe i stosunki międzyludzkie, a więc obyczajowość, normy moralne, autorytety i wzory zachowań”¹³. W pracy ograniczyłem się do analizy wybranych sprzężeń zwrotnych na styku środowiska lokalnego oraz systemu osobowości badanych osób, to jest do analizy obszaru środowiska pracy zawodowej, stowarzyszeń partycypacji obywatelskiej, wzorów organizacji czasu wolnego oraz wpływów osób znaczących (autorytetów) na badanych. Ci ostatni rekrutowali się przede wszystkim ze środowiska szkolnego, grupy rówieśniczej, ale nierzadko także z bliskiej i dalekiej rodziny badanych osób. Wymienione lokalne środowiska wychowawcze cechuje nie tyle fakt, że znajdują się w bliskiej przestrzeni badanych osób, ile to, że charakteryzuje je łączność psychiczna z badanymi.

Publikacja, którą oddaję do rąk Czytelników, stanowi studium wybranych stylów życia ze szczególnym uwzględnieniem kontekstów życia rodzinnego oraz zawodowego, w jakie każdy z przedstawicieli analizowanego ruchu squatter i kategorii społecznej yuppie angażuje się z różną intensywnością. Propagatorzy określonego stylu życia z jednej strony w wielo-

¹³ T. Pilch: *Środowisko lokalne – struktura, funkcje, przemiany*. W: *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*. Red. T. Pilch, I. Le-palczyk. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Zak”, 1995, s. 156.

barwny sposób kształtują własne życie rodzinne, z drugiej noszą w pamięci doświadczenia wyniesione z własnych domów rodzinnych, doświadczenia odmienne od tych, które sami kreują. Moje zainteresowanie tematyką stylu życia squatterów i yuppie jest wielostronne. Tematyka nowych ruchów społecznych (nowe strategie „walki” o własne wartości, nowa moda, alternatywne wobec mainstreamu tożsamości, postępująca specjalizacja zawodowa, w wyniku której wyłaniają się nowe zawody, nowe formuły spędzania wolnego czasu etc.) oraz niespotykane dotychczas w takiej skali zmiany w życiu rodzinnym wydają się wystarczająco fascynującą i niedostatecznie eksplorowaną tematyką badawczą, aby poświęcić jej nieco więcej uwagi.

W publikacji koncentruję się na stylach życia, które dzięki swojej ekspansywności uzyskały charakter internacjonalistyczny. Procesami, które kształtują dziś życie każdej istoty ludzkiej funkcjonującej w kręgu kultury północnoatlantyckiej, są globalizacja, indywidualizacja oraz triumf konsumpcyjnego stylu życia (mimo rosnących dysproporcji w dostępie do dóbr ekonomicznych). To między innymi stosunek do konsumpcji i globalizacji stanowi dziś główne kryterium następujących podziałów:

- w ramach cywilizacji Zachodu (neoliberalizm i korporacjonizm *versus* interwencjonizm i uspołecznienie gospodarki, dzieci kapitalizmu: yuppie, milkie, bobo, pokolenie CV, *versus* reformatorzy i kontestatorzy kapitalizmu: hipisi, zieloni, alterglobaliści, anarchiści, ekolodzy, pokolenie X, pokolenie Why?, itd.);
- międzycywilizacyjnych (cywilizacja Zachodu i w wielu obszarach naśladowująca ją cywilizacja japońska, chińska oraz indyjska *versus* cywilizacja islamu).

O tym ostatnim podziale Samuel P. Huntington pisze: „Muzułmanie obawiają się jego [Zachodu – M.B.] potęgi, wobec której żywią negatywne uczucia, boją się zagrożenia, jakie niesie ich społeczeństwu i przekonaniom. Postrzegają kulturę Zachodu jako materialistyczną, skorumpowaną, dekadencją i niemoralną. W ich pojęciu jest ona także uwodzicielska, stąd coraz większy nacisk kładą na stawianie oporu jej wpływow

na ich styl życia”¹⁴. Kultura Zachodu i promowany przez nią styl życia (ascetyczny w początkach kapitalizmu i rozpasany w dojrzałej postaci idei wolnorynkowej) znajduje wśród ludzi tego kręgu kulturowego zarówno orędowników, jak i przeciwników. Wśród orędowników przewodzą yuppie, do tych drugich przynależą alterglobaliści. Polska jako kraj peryferii Zachodu, satelitarny wobec państw – ośrodków kultury Zachodu (Stany Zjednoczone oraz stare państwa Unii Europejskiej) przyswaja sobie z pewnym zapóźnieniem style życia właściwe wartościom Zachodu. Niniejsze opracowanie ma pomóc w poznaniu skrajnych (yuppie oraz squatter) podejść do procesu globalizacji i konsumpcji w polskich warunkach kulturowych. Dodatkowo opis wybranych stylów życia rozszerzony został o pedagogicznie zorientowaną analizę środowiska wychowawczego (rodziny pochodzenia oraz osób znaczących) członków wyróżnionych kategorii społecznych.

W polskiej literaturze odnajdziemy sporo analiz poświęconych zamerykanizowanym stylom życia w społeczeństwie polskim¹⁵, jak i tematyce krytyki konsumpcyjnie zorientowanych trajektorii życiowych¹⁶. W świecie anglosaskim także jest to ostatnio bardzo popularna tematyka¹⁷. Wciąż jednak brakuje szczegółowej eksploracji późnonowoczesnych stylów życia

¹⁴ S.P. Huntington: *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*. Tłum. H. Jankowska. Warszawa: MUZA SA, 2003, s. 364.

¹⁵ E. Grzeszczyk: *Sukces: amerykańskie wzory – polskie realia*. Warszawa: IFiS PAN, 2003.

¹⁶ P. Żuk: *Spółczesność w działaniu. Ekolodzy, feministki, skłotersi. Socjologiczna analiza nowych ruchów społecznych w Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, 2001; T. Paleczny: *Nowe ruchy społeczne*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2010; *Wolność, równość, odmiennosc. Nowe ruchy społeczne w Polsce początku XXI wieku*. Red. I. Krzemieński. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2006.

¹⁷ A. Giddens: *Europa w epoce globalnej*. Tłum. M. Klimowicz, M. Habura. Warszawa: PWN, 2009; N. Klein: *Doktryna szoku. Jak współczesny kapitalizm wykorzystuje klęski żywiołowe i kryzysy społeczne*. Tłum. H. Jankowska et al. Warszawa: MUZA SA, 2009; N. Klein: *No logo*. Tłum. H. Pustuła. Izabelin: Świat Literacki, 2004; N. Klein: *Mury i wylomy, czyli bariery i szanse. Doniesienia z linii frontu debaty o globalizacji*. Tłum. M. Fronia et al. Warszawa: PWN, 2008.

kreowanych przez aktorów społecznych opisanych w złożoności i różnorodności swoich środowisk wychowawczych.

Eksplorowane w niniejszej pracy pola analiz sytuują się w obszarze zainteresowania dyscyplinarnego pedagogiki społecznej. Refleksja nad stylami życia uwikłanymi z jednej strony w kontekst globalny, z drugiej zaś w kontekst lokalny (kontekst rodzinny, wychowanie równoległe, osoby znaczące) wpisuje się w podejmowane przez pedagogikę społeczną zagadnienia:

- „[...] namysłu nad zmianami kontekstu społecznego i procesami w nim zachodzącymi, nad obszarami działania oraz nad samym działaniem społecznym w ich obrębie, a zwłaszcza jego sensem i znaczeniem [...],
- wymiaru aksjologicznego działania społecznego, podmiotu działającego, oscylującego między technologią a misją [...],
- refleksji nad możliwościami przełamывania konsekwencji globalizacji poprzez kształcenie (kształtowanie) do działania w/poprzez i dla społeczności, do umiejętności wyboru orientacji działania”¹⁸,
- przemian kulturowo-mentalnych (w sferze norm, wzorców czy wartości), ale też oczekiwań, orientacji i aspiracji życiowych (w tym edukacyjnych) poddanych socjopedagogicznej analizie w środowisku zarówno młodzieży, jak i osób dorosłych¹⁹.

Podczas realizacji prezentowanych badań zastosowano wywiad pogłębiony, co podyktowane było przyjęciem jakościowej orientacji badawczej. Zastosowana metodologia wywodzi się z teorii ugruntowanej. Przebadano łącznie 26 osób

¹⁸ E. Marynowicz-Hetka: *Zerwanie i nieciągłość – atrybuty procesu instytucjonalizacji i dyscyplinaryzacji pedagogiki społecznej w Polsce*. W: *Pedagogika społeczna w Polsce po 1989 roku. Przemiany w nauce, obecność międzynarodowa, kręgi tematyczne prac badawczych*. Red. B. Kromolicka, A. Radziejwicz-Winnicki, M. Noszczyk-Bernasiewicz. Katowice: Wydawnictwo Śląskiej Wyższej Szkoły Zarządzania im. Generała Jerzego Ziętka, 2007, s. 30.

¹⁹ A. Radziejwicz-Winnicki: *Kręgi tematyczne badań i analiz pedagogów społecznych okresu transformacji*. W: *Pedagogika społeczna w Polsce po 1989 roku...*, s. 87.

(15 przedstawicieli kategorii yuppie²⁰ oraz 11 reprezentantów stylu życia zwanego squattingiem). Kolejne wywiady nie wzbogacały już w istotny sposób zgromadzonego materiału empirycznego, dlatego zrezygnowano z ich przeprowadzania. Fakt nasycenia próby badawczej już po analizie niewielkiej próbki badawczej odnotowuje się dość często w badaniach typu jakościowego (szerzej problematykę metodologii badań własnych omawiam w rozdziale czwartym)²¹.

Oprócz teoretycznej analizy stylów życia wybranych kategorii społecznych, podjętej w rozdziale pierwszym i drugim, przedstawiono w pracy porównawcze zestawienie różnych obszarów funkcjonowania badanych osób konstytuujących dwie odrębne grupy społeczne. W rozdziale trzecim odniesiono pojęcie środowiska życia jako najszerszej kategorii pojęciowej do innych terminów z tego zakresu. W rozdziale piątym przedstawiciele kategorii yuppie i squatter ukazani zostali w kontekście deklarowanych wartości, specyfiki wykonywanej pracy oraz sposobów spędzania czasu wolnego. Rozdział szósty to retrospektywne ujęcie środowisk wychowawczych badanych osób – stylów wychowania, jakich doświadczyli w swoich rodzinach pochodzenia, oraz spotkań z osobami znaczącymi (*significant other*), które odegrały istotną rolę w przebiegu trajektorii życiowej respondentów.

²⁰ Częściowy raport z badań nad stylem życia kategorii społecznej yuppie ogłosiłem wcześniej w tekście: M. Bernasiewicz, M. Noszczyk-Bernasiewicz: *Yuppie, milkie, bobo, yette, czyli nowe wzory osobowe w Polsce*. W: *Pedagogika społeczna w Polsce po 1989 roku...*, s. 466–475.

²¹ Badacze sceny punkowej w Republice Czeskiej prezentują bardzo interesujące wyniki badań i analizy dotyczące kultury alternatywnej, posiłkując się informacjami pozyskanymi od 10 badanych osób ze środowiska punkowego w Brnie. Ondřej Císař oraz Martin Koubek, wychodząc od założeń teorii ugruntowanej, stwierdzają, iż przeprowadzanie kolejnych wywiadów byłoby już niecelowe („The sample is saturated, i.e., our last respondents did not bring any new information”); zob. O. Císař, M. Koubek: *Inclde ‘em all?: Culture, politics and a local hardcore/punk scene in the Czech Republic*. „Poetics” 2012, vol. 40, s. 7.

Maciej Bernasiewicz

A yuppie and a squatter

Global lifestyles in local educational environments

S u m m a r y

The author describes lifestyles that received an internationalist nature thanks to their expansiveness. The processes shaping nowadays life of each human being functioning in the circle of the North Atlantic culture are globalization, individualization and triumph of a consumerist lifestyle. A lifestyle described in this work can be looked at as an opposition to dominating and alternative culture. The regions axiologically different that are paradigmatically represented by a yuppie lifestyle (success, money), and a squatter (social justice, personal and local autonomy) lie on the opposite sides.

The publication constitutes a study of two selected lifestyles, taking into consideration contexts a family and professional life in which each of the representatives of the squatter movement and yuppie social category engages with varying intensiveness. A yuppie, as the study shows, lives a professional life and, hence, has no difficulties with identifying his/her authorities, masters, and people who are proficient in what they are doing, and who take a lead on professional paths. Paradoxically, functioning of a yuppie is also orientated on cherishing a family life in spite of little time he/she has for family. A squatter, on the other hand, lives the reality of global harm, corporation injustice and opposes the law according to which the poor are evicted to the street. Squatters' attention is absorbed by capitalist mechanisms throwing people out on the social margin in the name of the profit accumulated in the hands of few beneficiaries of neo-liberalism. They do not see any authorities in the brutal world of capitalism. Taking little care of their professional development, squatters totally marginalize their family lives. Their total life energy is absorbed by social issues.

By means of an analysis of polarly different lifestyles, the author illustrates life pluralism in the postmodern community which is neither homoge-

neous nor motionless in nihilism after all. On the contrary, modern society consists of social groups clearly articulating their exclusive axiology and teleology. Can one, though, treat them as equally worthy? The author, maintaining academic objectivism, hopes that a reader gets enough knowledge on the lifestyles in question to be able to answer the very question on his/her own.

Maciej Bernasiewicz

Yuppies und Hausbesetzer

Globale Lebensstile in lokalen Erziehungsmilieus

Z u s a m m e n f a s s u n g

In seiner Publikation schildert der Verfasser solche Lebensstile, die dank ihrer Expansionskraft einen internationalistischen Charakter haben. Zu Prozessen, welche das Leben jedes im nordatlantischen Kulturkreis existierenden Menschen beeinflussen, gehören: Globalisierung, Individualisierung und der Triumphe feiernde Massenkonsum. Die in vorliegender Monografie erscheinenden Lebensstile werden als ein Gegensatz von dominierender und alternativer Kultur betrachtet. Auf gegenüberliegenden Seiten der Grenze liegen die axiologisch gesehen unterschiedlichen Bereiche, welche paradigmatisch durch den Lebensstil der Yuppies (Erfolg, Geld) und der Hausbesetzer (soziale Gerechtigkeit, persönliche und lokale Autonomie) vertreten sind.

Die Monografie ist eine Studie über zwei ausgewählte Lebensstile; der Verfasser berücksichtigt vor allem solche Bereiche des Familien- und Berufslebens, für die sich die Vertreter der Yuppies und Hausbesetzer mehr oder weniger tatkräftig einsetzen. Die Untersuchungen haben gezeigt, dass ein Yuppie besonders für seine berufliche Tätigkeit lebt, so dass er seine Autoritäten und Meister: also Menschen, die in ihrer Tätigkeit geschickt sind und auf der Karriereleiter Führer sein können, mühelos identifizieren kann. Es ist ein Paradox, dass der Yuppie trotz des ewigen Zeitmangels auch um sein Familienleben bemüht ist. Ein Hausbesetzer dagegen lebt für solche Themen, wie: globales Unrecht, korporatistische Ungerechtigkeit, der Widerspruch gegen das Gesetz, in dessen Namen arme Leute zwangsgeräumt werden. Die Aufmerksamkeit des Hausbesetzers ist mit den kapitalistischen Mechanismen gefesselt, die manche Menschen im Namen des Gewinns von wenigen Nutznießern des Neoliberalismus an den Rand der Gesellschaft werfen lassen. In der brutalen kapitalistischen Welt gibt es für ihn keine Autoritäten. Sich aus seiner Berufskarriere nichts machend marginalisiert der

Hausbesetzer völlig sein Familienleben und seine ganze Lebensenergie investiert er in soziale Fragen.

Mittels der Analyse von zwei völlig unterschiedlichen Lebensstilen schildert der Verfasser den ganzen Pluralismus des Lebens in einer postmodernen Gesellschaft, die gar nicht homogen und im Nihilismus nicht erstarrt ist. Ganz im Gegenteil: die heutige Gesellschaft besteht aus den sozialen Gemeinschaften, welche ihre sich gegenseitig ausschließenden Axiologien und Teleologien deutlich aussprechen. Dürfen sie jedoch genauso wertvoll betrachtet werden? Sich um wissenschaftliche Objektivität bemühend scheint der Verfasser die Hoffnung zu hegen, dass er den Lesern ausreichende Informationen über die in der Monografie erscheinenden Lebensstile beigebracht hat, so dass sie die oben gestellte Frage selbst beantworten können.

Z satysfakcją informuję, iż jest to książka poczytnego Autora, stanowiąca po części kontynuację rozważań zawartych w innych rozprawach oraz pracach zwartych [...]. Autor nadal oraz z pełnym sukcesem analizuje w trybie interdyscyplinarnym przemiany wzorów, wartości, norm i stylów życia na tle propagowanych (jakże zróżnicowanych) ideologii występujących powszechnie w ponowoczesnym postmonocentrycznym świecie. [...]

W przygotowanym przez Autora (oraz na podstawie analizy literatury przedmiotu) opisie zauważyć można szeroki katalog elementów składających się na styl życia badanych grup. Od codziennych zwyczajów (ubioru, żywienia, pracy) i manifestowanej przynależności grupowej (narodowej, zawodowej, religijnej), przez zinternalizowane wartości, normy oraz odczucie świata, aż po relacje z innymi ludźmi, strukturę rodziny i stosunek do dzieci. Analizowane w pracy style życia (yuppie oraz squatter) są przykładami radykalnie różnych sposobów organizowania swojej biografii, dokonywania wyborów życiowych (*homo eligens*), odmiennych strategii życia. Główne w tej pracy pojęcie stylu życia odsyła Czytelnika do zespołu codziennych zachowań specyficznych dla danej zbiorowości lub jednostki, do charakterystycznego sposobu bycia odróżniającego daną zbiorowość lub jednostkę od wielu innych.

Cena 20 zł (+ VAT)

ISSN 0208-6336

Z recenzji prof. zw. dr. hab. Andrzeja Radziejewicza-Winnickiego

